

KELEMEN
VALÉRIA

ÉS

ERDŐDI
NOÉMI

KERT,
KÖZÖSEN.

PERMAKULTÚRA-ALAPÚ
TERVEZÉS GYEREKEKSEL

A kiadvány az Európai Unió Citizens, Equality, Rights and Values Programme (CERV) által támogatott STAID – Strengthening of Tanodas Against Inequality and Discrimination projekt keretében valósul meg. A program az Európai Unió által finanszírozott. A kifejtett nézetek és vélemények azonban kizárólag a szerzők sajátjai, és nem feltétlenül tükrözik az Európai Unió véleményét. Sem az Európai Unió, sem a támogatást nyújtó hatóság nem tehető felelőssé értük.

**Funded by
the European Union**

Motiváció Módszertani Kiadványok-sorozat

ISSN 3094-340X (Nyomtatott) (Print)

ISBN 978-615-6966-02-5

Szerzők: Kelemen Valéria és Erdődi Noémi

Sorozatszerkesztő: Fejes József Balázs, Szűcs Norbert

Szakmai lektor: Mag Zsuzsa

Borítóterv: Ónya-Oláh Dóra

Olvasószerkesztő: Varga Andrea

© Kelemen Valéria, Erdődi Noémi, 2026

© Motiváció Oktatási Egyesület, 2026

motivaciomuhely.hu

BEVEZETÉS	9
ELTÁVOLODÁS A TERMÉSZETTŐL	11
A TERMÉSZETKÖZELI TEVÉKENYSÉGEK POZITÍV HATÁSAI	12
A NEVELÉSI CÉLÚ ZÖLDFELÜLETEKBEN REJLŐ LEHETŐSÉGEK	13
A KIADVÁNY CÉLJA	14
KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS	17

1. A PERMAKULTÚRA BEMUTATÁSA	19
A PERMAKULTÚRA TIZENKÉT TERVEZÉSI ALAPELVE	20
A PERMAKULTÚRÁS KERT JELLEMZŐI	23
A PERMAKULTÚRA PEDAGÓGIÁJA	23
A SADIMET TERVEZÉSI KERETRENDSZER	25

2. A GYEREKEKKEL VALÓ KERTTERVEZÉS MINT RÉSZVÉTELI PROGRAM	29
A KÖTET ÁLTAL BEMUTATOTT MÓDSZERTAN KIALAKÍTÁSA	29
A GYEREKRÉSZVÉTELI PROGRAM ALAPELVEI ÉS SZINTJEI	30
A DÖNTÉSHOZATAL KÜLÖNBÖZŐ FORMÁI	31

3. GYAKORLATGYŰJTEMÉNY A TERVEZÉSI FOLYAMAT MEGVALÓSÍTÁSÁHOZ	35
3.1 A PERMAKULTÚRA MEGISMERTETÉSÉRE SZOLGÁLÓ GYAKORLATOK	37
A PERMAKULTÚRA TÖRTÉNETE, BEMUTATÁSA	37
BEMELEGÍTŐ JÁTÉK – TITKOS ÜZENET	37
AZ ETIKAI ELVEK FELDOLGOZÁSA (1)	38
AZ ETIKAI ELVEK FELDOLGOZÁSA (2)	39

A HOLMGREN-FÉLE 12 TERVEZÉSI ALAPELV ISMERTETÉSE	39	3.3.3 A TERÜLETET HASZNÁLÓK IGÉNYEINEK FELMÉRÉSÉRE SZOLGÁLÓ GYAKORLATOK	54
KITŰZŐK	40	VÍZIÓ MEGALKOTÁSA	54
PERMAKULTÚRA ACTIVITY	40	KLIENSINTERJÚ	55
3.2 KÖRNYEZETI PROBLÉMÁKAT BEVEZETŐ, BEMUTATÓ GYAKORLATOK	41	KÉRDŐÍVEZÉS	55
A HŐSZIGET BEVEZETÉSE – HŐÉRZET	41	ÖTLETELÉS (KÍVÁNT ÚJ FUNKCIÓK)	56
HŐSZIGET – A VÁROSI HŐSÉG NYOMÁBAN	42	MIT SZERETNÉNK? ÖTLETEK ÖSSZEGYŰJTÉSE	56
VÉLEMÉNYVONAL (KLÍMAVÁLTOZÁS)	43	3.4 AZ ADATELEMZÉS SZAKASZÁHOZ TARTOZÓ GYAKORLATOK	57
A KLÍMAVÁLTOZÁS FOLYAMATA	43	A TERÜLETRE HATÓ ENERGIÁK MEGISMERÉSE (SZEKTORELEMZÉS)	57
BIODIVERZITÁS-HÁLÓ	44	KORLÁTOZÓ TÉNYEZŐK	59
3.3 A FELMÉRÉS SZAKASZÁHOZ TARTOZÓ GYAKORLATOK	46	KÉRDŐÍVEK KIÉRTÉKELÉSE	60
3.3.1 A TERÜLET FIZIKAI MEGISMERÉSÉT SZOLGÁLÓ GYAKORLATOK	46	3.5 A TERVEZÉS SZAKASZÁHOZ TARTOZÓ GYAKORLATOK	60
TÉRKÉP KÉSZÍTÉSE	46	RAJZPÁLYÁZAT	60
NÖVÉNYEK BEAZONOSÍTÁSA	47	MOODBOARD	61
KÁRTYA/PLAKÁT KÉSZÍTÉSE A NÖVÉNYEKRŐL, AZOK TULAJDONSÁGAIRÓL	47	3D MAKETTEK ELKÉSZÍTÉSE	61
TALAJTESZT: BEFŐTTESÜVEG TESZT	48	SAJÁT HELY MEGTERVEZÉSE	62
TALAJTESZT: KÉMHAJTÁSTESZT	48	ZÓNÁK MEGHATÁROZÁSA	62
ÉGHAJLATI KÖRÜLMÉNYEK	49	ÖTLETEK A TÉRKÉPRE (BUBORÉKTERVEZÉS)	64
NAPJÁRÁS	50	A NÖVÉNYEK HELYÉNEK MEGHATÁROZÁSA	65
FÉNY-ÁRNYÉK TÉRKÉP KÉSZÍTÉSE	50	A TERMESZTENI TERVEZETT NÖVÉNYEK (ÁGYÁSOK) KIVÁLASZTÁSA	65
FÉNYKÉPEK KÉSZÍTÉSE	50	NÖVÉNYTÁRSÍTÁSOK	66
3.3.2 A TERÜLET HASZNÁLATÁNAK MEGISMERÉSÉRE SZOLGÁLÓ GYAKORLATOK	51	3.6 A MEGVALÓSÍTÁS, FENNTARTÁS SZAKASZAIHOZ TARTOZÓ GYAKORLATOK	67
MOST ÉS A JÖVŐBEN TÁBLÁZAT	51	MOST, HAMAROSAN, KÉSŐBB	67
KEDVENC HELY	52	GANNT-DIAGRAMM KÉSZÍTÉSE	67
A TERÜLET JELENLEGI FUNKCIÓINAK MEGISMERÉSE (KINTI GYAKORLAT)	53	A TERÜLETHASZNÁLAT SZABÁLYAI	68
A TERÜLET JELENLEGI FUNKCIÓINAK MEGISMERÉSE (BENTI GYAKORLAT)	53	A FENNTARTÁSI FELADATOK MEGHATÁROZÁSA	69

A FELELŐSÖK KIJELÖLÉSE	69
3.7 A DÖNTÉSHOZATALLAL KAPCSOLATOS GYAKORLATOK	70
ÖTLETEK SZELEKTÁLÁSA – SZOBORJÁTÉK	70
TÖBBSZÖRI SZAVAZÁS	70
IGEN-NEM JÁTÉK	71
PRIORIZÁLÁS	71
MOZGÁSOS RANGSORALKOTÁS	72
AZ ÖTLETEK ÖSSZEHANGOLÁSA (GYŰLÉS)	72
3.8 A PERMAKULTÚRÁVAL KAPCSOLATOS EGYÉB GYAKORLATOK	73
A TALAJ ÖSSZETÉTELE	73
KOMPOSZTÁLÁS	74
MULCSOZÁS	74
A HÁROM NŐVÉR GYAKORLAT	75
MADÁRBARÁT KERT	75
<hr/>	
4. A TERVEZÉSI FOLYAMATOK RÉSZLETES BEMUTATÁSA	79
4.1 A KONYHAKERT ÚJRATERVEZÉSE	81
KONTEXTUS	81
A TERVEZÉSI FOLYAMAT LÉPÉSEI	82
REFLEXIÓ	85
4.2 AZ ISKOLAUDVAR EGY RÉSZÉNEK MEGTERVEZÉSE	89
KONTEXTUS	89
A TERVEZÉSI FOLYAMAT LÉPÉSEI	89
REFLEXIÓ	92
4.3 A TANODA UDVARÁNAK MEGTERVEZÉSE	95
KONTEXTUS	95
A TERVEZÉSI FOLYAMAT LÉPÉSEI	96

REFLEXIÓ	99
4.4 ISKOLAZÖLDÍTÉS EGY NAGYVÁROSI ÁLTALÁNOS ISKOLÁBAN	101
KONTEXTUS	101
A TERVEZÉSI FOLYAMAT LÉPÉSEI	102
REFLEXIÓ	109
A NÉGY TERVEZÉSI FOLYAMATTAL KAPCSOLATOS ÁLTALÁNOS REFLEXIÓ	111

FELHASZNÁLT IRODALOM 115

MELLÉKLETEK 119

1. PREZENTÁCIÓ A PERMAKULTÚRÁRÓL	121
2. A 12 TERVEZÉSI ALAPELV ÉS IKONJA	123
3. HŐÉRZETKÉPEK	125
4. HŐSZIGET – SZÖVEG ÉS SZÓKÁRTYÁK	126
5. A KLÍMAVÁLTOZÁS FOLYAMATA KÁRTYÁK	128
6. BIODIVERZITÁS-HÁLÓ	133
7. A BEFŐTTESÜVEGTEST EREDMÉNYEINEK KIÉRTÉKELÉSE	134
8. ÉGHAJLATI KÖRÜLMÉNYEK FELADATLAP	135
9. NAPSÜTÉS FELADATLAP	136
10. MOST ÉS A JÖVŐBEN TÁBLÁZAT	137
11. A KLIENSINTERJÚ LEHETSÉGES KÉRDÉSEI	138
12. AZ ÁGYÁSOK MEGTERVEZÉSE	140
13. NÖVÉNYTÁRSÍTÁS SZÖVEG ÉS TÁBLÁZAT	150
14. TÁBLÁZAT A FENNTARTÁSI FELADATOK FELVEZETÉSÉRE	157
15. KOMPOSZTÁLÁS	158
16. A MADÁRBARÁT KERT FELADATAI	159

BEVEZETÉS

ELTÁVOLODÁS A TERMÉSZETTŐL

Az ökológiai válság és a klímaváltozás korában élünk, amelyek egyik legfőbb oka fogyasztói életmódunk, hiszen sokszor többet veszünk el a természettől, mint amennyit az képes újratermelni. Ez a folyamat veszélyezteti a bolygó egészséges működését és ezzel együtt a saját életfeltételeinket is. Ahhoz, hogy elkerüljük a további károkat, szemléletváltásra van szükség. Újra meg kell tanulnunk harmóniában élni a természettel, felismerve, hogy annak részei vagyunk, és jövőnk a környezetünk állapotától függ. E szemlélet kialakítására nemcsak a felnőttek körében kell törekedni, már gyerekkorban le kell fektetni a környezettel való felelős kapcsolat alapjait.

A gyerekek eltávolodása a természettől azonban általános jelenség a modern társadalmakban. Ennek okai között szerepel többek között az urbanizáció, a természetes élőhelyek visszaszorulása, a biológiai sokféleség csökkenése, a modern, technológia-központú életmód, a szabadidős szokások átalakulása, a gyerekek kötött idejének növekedése. Ez az átalakulás Magyarországra is jellemző. A népesség 70 százaléka városokban él (KSH, 2025), a 8–15 éves magyar gyerekek naponta átlagosan 234 percet, vagyis közel 4 órát töltenek képernyő előtt, például tévénézéssel vagy a közösségi média használatával (Fabricula, 2023). E jelenségek oda vezetnek, hogy a gyerekek kapcsolata a természettel fokozatosan gyengül (Seto et al., 2011). Sok gyerek már úgy nő fel, hogy alig van valódi élménye a természetben: nem játszanak erdőben, nem másznak fára, nem figyelik meg az állatokat és a növényeket a környezetükben. Ez nem csupán nosztalgia a természetközeli gyerekkor után, komoly mentális károk megelőzéséről van szó. A négy fal közé szorult, képernyők előtt töltött idő sok esetben szorongást, lehangoltságot vagy figyelemzavart eredményez, negatív hatással van a fizikai fejlődésre. E jelenséget Louv (2008) természethiány-szindrómának nevezi.

A biofília-hipotézis (Wilson, 1984) szerint a gyerekek velük születetten vonzódnak a természethez – ösztönösen kíváncsiak az állatokra, növényekre, és szívesen fedezik fel a természetes környezetet. Azonban e kapcsolat fenntartása nem magától értetődő: ha egy gyerek kevés időt tölt a szabadban, és főként képernyők előtt nő fel, a természet iránti érdeklődése fokozatosan csökken, valamint a természettel kapcsolatos tudása hiányos marad. A gyerekek e kapcsolódás hiánya miatt egyre kevésbé érzékenyek a környezeti problémákra, például a környezetszennyezésre, a fajok eltűnésére vagy a klímaváltozásra. A természet iránti szeretet élményekből fakad: a gyerekek először jól kell éreznie magát a természetben ahhoz, hogy megszeresse azt, és csak ezután lesz nyitott a természet problémáira (Fűzné, 2002).

A TERMÉSZETKÖZELI TEVÉKENYSÉGEK POZITÍV HATÁSAI

A természethez fűződő pozitív érzelmi kapcsolat tehát alapja lehet a felelős gondolkodás kialakulásának. Fontos, hogy a gyerekek megértsék: mi is a természet részei vagyunk, és kölcsönösen függünk tőle. Azzal, ha a természetre vigyázunk, magunkra vigyázunk (Major, 2012), hiszen azt az oxigént lélegezzük be, amit a fák állítanak elő, miközben a kilélegzett szén-dioxidot éppen ők vonják ki a levegőből. A víz, amit megiszunk – és ami testünk mintegy 60 százalékát alkotja – a természetes vízkörforgás része, így végső soron kapcsolatban állunk az óceánnal is.

A természetben eltöltött idő nemcsak az érzelmi kötődés kialakítása szempontjából hasznos, hanem pozitív hatással van a fizikai és mentális egészségünkre is. Már hetente 120 perc eltöltése a természetben elegendő ahhoz, hogy egészségesebbek, kevésbé stresszesek legyünk, és növekedjen az általános jóllétünk. A természet jelenthet közeli erdőt, ligetet, parkot (White et al., 2019). Sőt az erkélyen, a szobában lévő növények (Chang & Chen, 2005) vagy a 'természetre néző kilátás' (Elsadek et al., 2020) is pozitívan hatnak ránk.

Harvey et al. (2020) bizonyították, hogy az iskola udvarában, kertjében szervezett programnak is kimutatható hatása van. A kutatók egy egyéven át tartó biodiverzitás-fókuszú iskolai programot vizsgáltak 8-11 éves gyerekek körében. A program célja az volt, hogy a tanulók játékos, gyakorlati tevékenységeken keresztül fedezzék fel iskolájuk környezetének élővilágát. A foglalkozások a madarak, a kételtűek, a rovarok, a fák és az emlősök megismerésére összpontosítottak. A gyerekek egyrészt fajmegfigyelési módszereket tanultak, például nyom- és szőrapsdák segítségével tanulmányozták az éjszakai emlősöket, másrészt élőhelyeket és táplálékforrásokat hoztak létre, például madárodúkat készítettek és helyeztek ki az iskola udvarán. A program végére jelentős javulást figyeltek meg a résztvevő gyerekek hangulatában és jóllétében. A természethez kezdetben gyengébben kötődő gyerekek később erősebb kapcsolódást mutattak.

A természetben töltött idő felnőtteknél csökkenti a szív- és érrendszeri betegségek, az elhízás, a cukorbetegség és az asztma kialakulásának kockázatát, míg gyerekeknél az elhízás és a rövidlátás kialakulásának kockázatát mérsékli (White et al., 2019). A biodiverzitás-hipotézis szerint (Hahhtela, 2019) a természetes környezettel való érintkezés gazdagítja az emberi mikrobiomot, elősegíti az immunrendszer egyensúlyát, és védelmet nyújt az allergiás és gyulladós megbetegedésekkel szemben. A természet a kognitív teljesítményre is pozitívan hat, javítja a figyelmi működést, és növeli a koncentrációt (Keniger et al., 2013). A pszichológiai jóllétre is hatással van (Bratman et al., 2021), hozzájárul az ellenállóképesség kialakulásához, alacsonyabb szintű stresszt eredményez, csökkenti a mentális egészségügyi zavarok, a depressziós tünetek és a szorongás mértékét, magasabb szintű szubjektív jóllétet biztosít. Vagyis nincs az életünknek olyan területe, amelyre ne hatna pozitívan.

A NEVELÉSI CÉLÚ ZÖLDFELÜLETEKBEN REJLŐ LEHETŐSÉGEK

A pedagógusok egyik fontos és sokszorosan megtérülő feladata tehát, hogy segítsenek fenntartani a gyerekek természet iránti ösztönös vonzódását (biofiliát), és elősegítsék a természethez fűződő kapcsolat (újra)építését, ezáltal is támogatva a felelős környezeti cselekvés kialakítását már gyerekkorban. Ennek legegyszerűbb és leghatékonyabb módja, ha a gyerekek minél több időt töltenek a természetben. Ehhez nem feltétlenül van szükség kirándulásokra – már az is sokat jelenthet, ha az óvodák, iskolák vagy tanodák udvarán, kertjében rendszeresen lehetőség nyílik természetközeli tevékenységekre. Sőt éppen ezek a mindennapi terek jelenthetik a legegyszerűbb módját annak, hogy a gyerekek napi szinten kapcsolatba kerüljenek a természettel. Ehhez azonban szükség van az (iskola)udvarok és tanulótervek megújítására: olyan terekké kell válniuk, ahol a gyerekek nemcsak játszanak, hanem megfigyelhetik és megtapasztalhatják a természetet – így ezek a helyek a környezeti nevelés élő, aktív színterei lehetnek.

Az (iskola)kert sokkal több lehet, mint egy tanulási helyszín – élményforrás, felfedezőtér és közösségformáló eszköz is egyben. Nuttall és Millington (2008) szerint a kert örömteli csodákat rejt: a magból növény lesz, a virágból termés, mindez pedig természetes módon kelti fel a gyerekekben rejlő kíváncsiságot. A kertben való tanulás során a gyerekek testközelből tapasztalják meg a természet működését – megértik a talaj, a napfény, a víz és az évszakok szerepét, és ismereteket szereznek a növények fejlődéséről. A gyakorlati feladatokon (pl. ültetés, öntözés, szerszámhasználat) keresztül nemcsak tudást, hanem hasznos életvezetési készségeket is elsajátítanak. A madáretető, rovarhotelek és virágágyások révén a gyerekek közelebről megismerhetik a helyi élővilágot is. Amikor pedig saját maguk termesztik a zöldséget és a gyümölcsöt, amelyet elfogyasztanak, tudatosabbá válnak az élelmiszerek eredetét illetően, és szívesebben is eszik meg az egészséges ételeket. Így az iskolakert nemcsak a testi és szellemi fejlődést támogatja, hanem segíti a szociális készségek fejlődését is – ez egy holisztikus, innovatív tanulási tér lehet, ahol a gyerekek minden érzékszervüket használva tanulhatnak (Slabe, 2018). Mindezek mellett az iskolaudvarok kiemelkedő szerepet játszhatnak a klímaváltozás elleni küzdelemben, a városi hőszigetelés csökkentésében, valamint a helyi biodiverzitás növelésében. Így a természetközeli (iskolai) környezet hozzájárul a fenntarthatóbb jövő építéséhez.

Az előnyöket felismerve az iskolazöldítési mozgalom világszerte egyre terjed. Az International School Ground Alliance ernyőszervezet számos olyan kezdeményezést összefog a világ minden részéről, amelyeknek kiemelt célja az iskolaudvarok zöldítése, a szabadtéri oktatás (outdoor education) iskolai népszerűsítése. Több országban, például Angliában és Belgiumban kifejezett kormányzati szándék az iskolák zöldebbé tétele. Az intézkedések egyik fő törekvése, hogy az iskolai területek átalakítása országos szinten is hozzájáruljon a zöldfelületek arányának növeléséhez és a biodiverzitás erősítéséhez. Angliában az iskolák összterülete Birmingham városának kétszeresét teszik ki, ami nagyságrendileg 540 km². Ez hatalmas lehetőséget jelent a zöldfelületek bővítésére.

¹ Magyarországon az Iskolakertekért Alapítvány támogatja az oktatási intézményekben az iskolakertek létrehozását.

Az iskolákban történő átalakítás folyamatát a tanulók bevonásával végzik egészen a tervezéstől a megvalósításig. Mindezt folyamatos adatszolgáltatás segítségével országos szinten nyomon követik (Natural History Museum, 2025).

Az Iskolakertekért Alapítvány felmérése szerint az összesen 5896 magyar közoktatási intézményből (óvoda, iskola) 2018-ban 1028 rendelkezett iskolakerttel, ebből 528 tankerületi fenntartású, 500 pedig egyéb fenntartású intézmény volt. Ez azt jelenti, hogy mindössze az intézmények 17%-ának, illetve a feladatellátási helyek 8%-ának van iskolakertje (Halbritter, n.d.). Mivel a válaszadás önkéntes volt, ezek az arányok nem teljesen pontosak, de azt egyértelműen jelzik, hogy a magyar intézmények többségében nincs lehetőség a természethez való kapcsolódásra. Fontos megjegyezni, hogy ezek az adatok nem adnak tájékoztatást arról, milyen a zöldfelületi arány az iskolai udvarokon belül (pl. mennyi a füves-fás terület vagy a betonnal fedett udvarrész).

A KIADVÁNY CÉLJA

E módszertani útmutató célja, hogy elméleti háttérrel és gyakorlati segítséget adjon nevelési célú zöldfelületek – iskolák és tanodák kertjeinek, udvarainak – megtervezéséhez, segítve ezáltal a természettel való pozitív kapcsolat újraépítését, továbbá olyan terek létrehozását, amelyek a gyerekek igényeire reagálnak, és jelentős szerepet játszanak testi-lelki egészségük, illetve a környezet- és klímavédelem szempontjából.

A kötetben összegzett módszertant a Motiváció Oktatási Egyesület (továbbiakban: Motiváció Műhely) munkatársai fejlesztették ki és tesztelték.² A Motiváció Tanodákban³, vagyis szegénységben élő gyermekek és fiatalok komplex fejlesztésére szolgáló programjaink keretében 2021 óta foglalkozunk környezeti neveléssel, különös hangsúlyt fektetve a klímatudatos nevelésre. A szervezet által kidolgozott *Motiváció Klímatanterv*⁴ alapján tartunk foglalkozásokat a tanodai csoportok számára, emellett természetjáró kirándulásokat és a témával kapcsolatos nyári táborokat szervezünk a gyerekeknek. E munka során ismertük meg a permakultúra rendszerét, mint egy lehetséges választ

² Mindkét szerző a Motiváció Műhely munkatársa, korábbi tanodavezetők, a klímatudatos nevelési program felelősei.

³ „A tanoda civil vagy egyházi szervezetek által működtetett, helyi sajátosságokra, a gyermekek, fiatalok önkéntes részvételére és egyéni szükségleteire építő innovatív szemléletű hátránykompenzáló kezdeményezés, amely egy autonóm módon használt közösségi szinten valósul meg. A tanoda olyan, a személyiségfejlődés egészét szem előtt tartó komplex szolgáltatást nyújt, amelyet a közoktatási rendszerben kevésbé sikeres, a társadalmi perifériára szoruló gyermekek és fiatalok korlátozottan vagy egyáltalán nem érhetnek el.” (Fejes és Szűcs, 2016., p. 13.) A Motiváció Műhely Szegeden 2013, Balástyán 2017 óta működtet tanodát.

⁴ A Motiváció Klímatanterv a klímatudatos neveléssel összefüggésben meghatározott célokat (ismeret, képesség, attitűd) tartalmazza 6-18 éves diákok számára, valamint számos esetben azok eléréséhez gyakorlatokat és módszereket is javasol. A tanterv céljai a következő témakörök köré szerveződnek: (1) a klímaváltozás tudományos háttere, (2) a klímaváltozás hatásai, (3) a klímaváltozásra adott válasz, (4) fogyasztás, termelés és klímaigazságosság, (5) érzések és viselkedés, (6) lehetséges jövőképek (Kelemen, 2026).

a környezeti kihívásokra, így a klímaváltozásra. Több permakultúrával kapcsolatos képzés elvégzését követően sajátítottuk el a permakultúra-alapú tervezés módszerét, amely alapján több tervezési folyamatot is megvalósítottunk gyerekek részvételével. Ezek közül a legjelentősebb talán a Balástyai Motiváció Tanoda udvarának teljes újra-tervezése volt, amely így a tanodán belül a klímatudatos nevelési munka szerves részévé és színterévé vált. Emellett angol és magyar általános iskolákban is terveztünk zöld tereket gyerekekkel. A módszertan kialakításában nagy szerepet játszott a demokratikus nevelés és a részvételiség megközelítése, amelyek szerint a gyerekeknek joguk van részt venni saját tanulási útjuk és mindennapjaik alakításában, valamint az iskola vagy más nevelési intézmény döntéshozási folyamataiban. A kiadvány ezeknek a tervezési folyamatoknak a gyakorlati tapasztalatait foglalja össze, kiegészítve egy szakirodalmi áttekintéssel, amely elméletileg is megalapozza az ismertetett módszertant.

A kiadvány hasznos lehet szülők, pedagógusok, ifjúsági szakemberek, tanodapedagógusok, esetleg közösségi kerteket fenntartó szervezetek munkatársai számára is. Tulajdonképpen bármely olyan intézmény munkatársai haszonnal forgathatják, amelyekben rendszeresen megfordulnak gyerekek, és van lehetőség zöld felületek kialakítására. A módszertanhoz kapcsolódó gyakorlatok általános iskolások számára íródtak, de kisebb átalakítások után akár középiskolásokkal is alkalmazhatók. A módszertan alapját a permakultúra elvei és tervezési keretrendszere adják. Alkalmazásához azonban nincs szükség a permakultúra mélyreható, szakértői szintű ismeretére. Ennek ellenére a kiadvány elkészítésének egyik remélt eredménye, hogy minél több pedagógushoz, szülőhöz és gyerekhez eljuttassa a permakultúra alapelveit – vagy legalább a létezésének hírét – és ezzel felkeltse az érdeklődést iránta.

A kiadvány a permakultúra részletes bemutatásával indul: áttekinti, mi is a permakultúra, milyen egy permakultúrás kert, és hogyan alkalmazhatók a permakultúrás elvek az oktatásban. Ezt követően ismerteti a SADIMET keretrendszert, amelyre a tervezési folyamatok épülnek. A második fejezetben a gyerekekkel való kerttervezés mint részvételi program kerül bemutatásra. Először ismerteti a kötetben szereplő módszertan kialakítását. Áttekinti a részvételi program alapelveit és szintjeit, továbbá a tervezési folyamat során alkalmazható döntéshozatali formákat. A harmadik fejezetben gyakorlatok gyűjteménye olvasható, amely minden tervezési szakaszhoz tartalmaz lehetőségeket. E gyűjtemény célja, hogy a kiadvány jövőbeli felhasználói számára egyfajta eszköztárat kínáljon annak érdekében, hogy a különféle célok és gyerekcsoportok esetében a leginkább illeszkedő tervezési folyamatot lehessen összeállítani. A negyedik fejezetben négy, már megvalósult tervezési folyamatot mutatunk be: az egyszerűbb, rövidebb folyamatoktól a komplex, hosszú távú projektekig, iskolai és tanodai helyszíneken egyaránt. Ezek példaként szolgálhatnak arra, hogyan lehet az egyes gyakorlatokból egy foglalkozássorozatot felépíteni.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Hálásak vagyunk a tervezési folyamatokban résztvevő gyerekeknek és pedagógusainknak, mentoraiknak a lelkes részvételért és támogatásért.

Köszönettel tartozunk Mag Zsuzsának a kötet szakmai lektorálásáért, valamint Molnár Ágnesnek a részvételi programmal kapcsolatos tanácsaiért. Hálásak vagyunk Varga Andreának, aki olvasószerkesztőként, Fejes József Balázsnak és Szűcs Norbertnek, akik sorozatszerkesztőként csiszolták a szöveget, valamint Ónya-Oláh Dórának a kötet grafikai tervezéséért.

A kiadvány megjelentetését az Európai Unió Strengthening of Tanodas Against Inequality and Discrimination projektje finanszírozta.